

Celina Sołek

Politechnika Rzeszowska

WPLYW BEZPOŚREDNICH INWESTYCJI ZAGRANICZNYCH NA POPRAWĘ KONKURENCYJNOŚCI REGIONU PODKARPACIA

1. Wstęp

W literaturze ekonomicznej podejmowane są próby oceniania korzyści, jakie uzyskuje kraj goszczący w wyniku transferu najnowszych technologii. Korzyści te określane są jako efekt przenikania (*spillover*), który powstaje na poziomie przedsiębiorstw, sektorów oraz całej gospodarki kraju goszczącego. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne są ważnym kanałem międzynarodowego transferu techniki, technologii i organizacji z kraju inwestora do krajów przyjmujących BIZ¹. Transfer ten dokonuje się przede wszystkim w formie:

1) uprzedmiotowionej (*hardware*), w postaci dóbr stanowiących aport inwestorów w realizowane inwestycje oraz importu kooperacyjnego i zaopatrzeniowego, związanego z ich realizacją;

2) nieuprzedmiotowionej (*software*), obejmującej myśl produkcyjno-organizacyjną, chronioną prawnie patentami bądź świadectwami autorskimi, jak również myśl nie będącą przedmiotem prawnej ochrony, *know-how*, a odgrywającą

¹ Istnieje trudność w precyzyjnym zdefiniowaniu pojęć technika, technologia i organizacja. Ogólnie pojęcie „technologia” utożsamia się z pojęciem „myśl naukowo-techniczna” lub „wiedza techniczno-organizacyjna”. Podejmowane są próby sprowadzenia tych dwóch pojęć do wspólnego mianownika, gdyż traktują one o osiągnięciach nauki i techniki w formie uprzedmiotowionej i nieuprzedmiotowionej. W wąskim znaczeniu technologia to zespół metod wytwarzania bądź przetwarzania surowców oraz umiejętność zastosowania konkretnej wiedzy techniczno-organizacyjnej. Wiąże się więc z jednej strony z technicznymi aspektami gospodarowania, z drugiej – z organizacją i zarządzaniem.

współcześnie ważną rolę w rozwoju przedsiębiorstw²; myśl nieuprzedmiotowiona, określana mianem nieuchwytnych aktywów, jest dobrem wolnym w stosunkach między firmą macierzystą inwestora a jej filiami zlokalizowanymi w różnych krajach;

3) inwestycji w kapitał ludzki; powszechnie ocenia się, że szkolenie i wymiana specjalistów jest jednym z najskuteczniejszych sposobów przenoszenia wiedzy naukowo-technicznej pomiędzy firmami i krajami; są to inwestycje w tzw. kapitał ludzki (*human capital*), przynoszące szybko efekty.

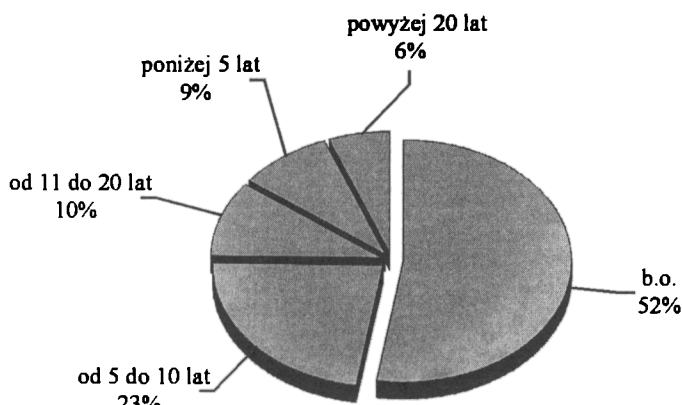
Wpływ BIZ na poprawę technologicznego poziomu kraju goszczącego zależy od jego poziomu wyjściowego i umiejętności adaptowania nowości technologicznych. W kraju, gdzie te możliwości są dobrze rozwinięte, a firmy krajowe są dobrze wyposażone, by „uczyć się, szkolić, adaptować i konkurować” [5, s. 162-163], dostęp do technologii poprzez BIZ może znacznie przyspieszyć postęp technologiczny. Nieuniknione jest więc, że kraje rozwijające się, które są bardziej dojrzałe przemysłowo oraz mogą więcej inwestować w kapitał ludzki, będą w rezultacie najwięcej korzystać. Natomiast kiedy kraj jest słabiej rozwinięty, konkurencja zagranicznych filii może spowodować, że krajowe firmy raczej upadną, niż skorzystają z takich związków technologicznych. W takich przypadkach może istnieć potrzeba pomocy tym krajom w umocnieniu się i zwiększeniu ich zdolności maksymalizowania technologicznych korzyści z napływu BIZ.

Rola bezpośrednich inwestycji zagranicznych w międzynarodowym transferze technologii rośnie w skali globalnej z roku na rok. Wiele nowych technologii, szczególnie tych stosowanych w zintegrowanych systemach produkcji, jest dostępnych tylko przez bezpośrednie inwestycje. Technologia transferowana do lokalnych filii zagranicznych przedsiębiorstw przenika do otoczenia, lokalnych dostawców i odbiorców, oddziałując na lokalny potencjał innowacyjny [6].

2. Transfer technologii w firmach z udziałem kapitału zagranicznego w województwie podkarpackim

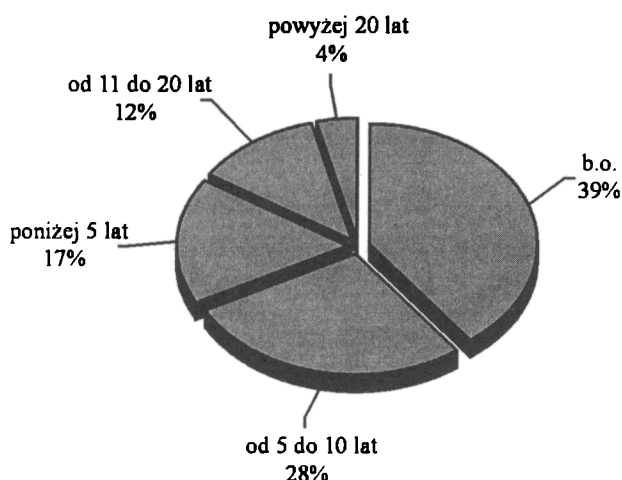
Prezentowane w opracowaniu wyniki badania są rezultatem realizowanego projektu badawczego pt. *Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na poprawę konkurencyjności regionu Podkarpacia*, przeprowadzonego na grupie 101 firm z kapitałem zagranicznym zlokalizowanych w województwie podkarpackim.

² *Know-how* ułatwia od strony techniczno-organizacyjnej uruchomienie określonej produkcji poprzez informacje dotyczące organizacji procesu produkcyjnego, przebiegu prac wdrożeniowych w zakresie maszyn, urządzeń i linii technologicznych, ułatwiających finalizowanie projektu inwestycyjnego. Wiedza tego typu określana jest jako *start-up know-how*. Ponadto *know-how* dostarcza nowych informacji dotyczących sposobu wytwarzania danego produktu, wszelkich doświadczeń, jakie już uzyskano w trakcie produkcji określonego dobra. Ten rodzaj umiejętności techniczno-organizacyjnych określa się mianem *follow-up know-how*.

Rys. 1. Średni wiek stosowanych przez firmę technologii

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

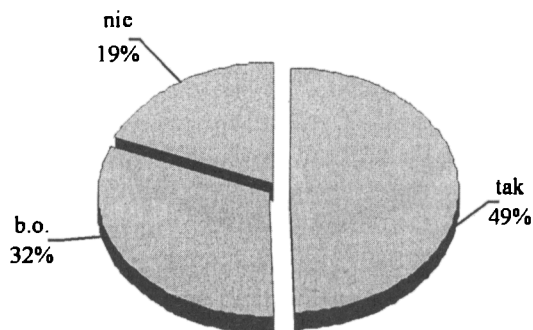
Rys. 2. Średni wiek stosowanych przez firmę maszyn

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

23% badanych podmiotów określiło wiek stosowanych technologii jako okres od 5 do 10 lat. Tylko 6% badanych firm stwierdziło, że stosuje technologie, których średni wiek jest powyżej 20 lat, natomiast tylko 4% badanych podmiotów wskazało, że stosuje maszyny, których średni wiek jest powyżej 20 lat. Na pytanie, czy inwestor zagraniczny wprowadził nowoczesne technologie, około 49,5% badanych firm odpowiedziało twierdząco (rys. 1, rys. 2).

Jak pokazują wyniki przeprowadzonych badań, analizowane spółki tworzą grupę nowoczesnych przedsiębiorstw, wykorzystujące rozwiązania technologiczne

odpowiadające standardom gospodarek krajów wysoko rozwiniętych. Poziom technologiczny oraz wiek stosowanych maszyn i urządzeń przeczą tezie o stosowaniu rozwiązań schyłkowych, utrwalających peryferyjność technologiczną regionalnej bazy produkcyjnej (rys. 3).

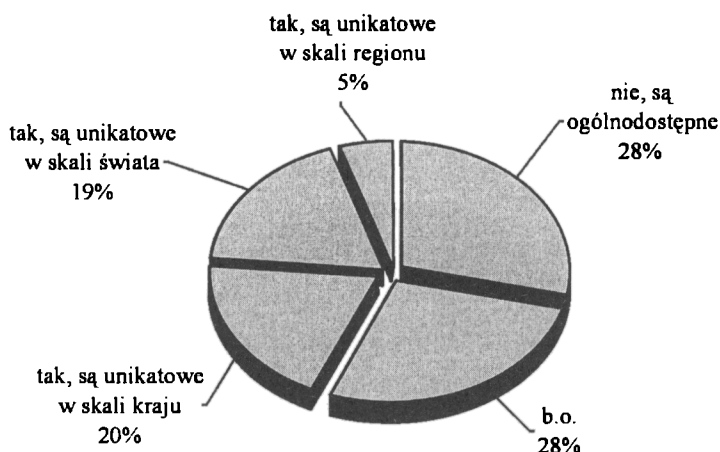

Rys. 3. Wprowadzenie nowoczesnych technologii przez inwestora zagranicznego

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Rozpowszechniony jest pogląd, że inwestorzy zagraniczni w ramach realizowanych BIZ nie przekazują najnowszych technologii, lecz raczej te, które w ich krajach znajdują się w stadium schyłkowym, a w Polsce czy w danym regionie stanowią względną nowość. Traktują to jako sposób na wydłużenie życia technicznego i ekonomicznego rozwiązań, a ponadto jako sposób na wyeliminowanie możliwości konkurencji polskich dóbr z wyrobami macierzystych firm. Wskazuje się, iż jest to jeden z ważniejszych motywów realizowanych inwestycji zagranicznych w Polsce [4]. Pogląd ten jest trudny do zweryfikowania na podstawie dostępnych materiałów dotyczących napływu technologii drogą BIZ do Polski. Naturalne jest, że kapitał obcy wnosi do kraju inwestowania produkcję obecnie wytwarzaną w kraju, aby zrobić miejsce dla nowej produkcji. Taka sytuacja występuje w WSK „PZL Rzeszów”; do rzeszowskiej fabryki przeniesiono część produkcji ze Stanów Zjednoczonych. W obecnym procesie produkcji WSK Rzeszów, podobnie jak centrala firmy, zleca wykonanie niektórych elementów na zewnątrz, w ten sposób powstaje miejsce dla nowej produkcji. Firmy, które odmówiły przeprowadzenia badania, stosują technologię, która w ich krajach pochodzenia uznawana jest za przestarzałą. Dwie firmy spośród ogółu badanych przyznały się do stosowania technologii traktowanej jako przestarzała.

28% badanych firm 28% wskazało, że stosowane technologie są ogólnodostępne (rys. 4). O unikatowości technologii stosowanych w regionie świadczy 5% odpowiedzi. Natomiast istnieje mała, jednoprocentowa różnica w zakresie stosowanych technologii w skali świata (19%) i kraju (20%).

Rys. 4. Unikatowość stosowanych przez inwestora technologii

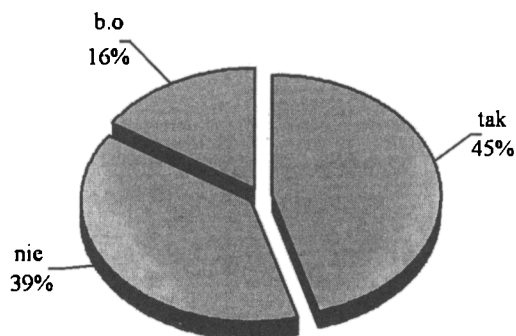
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Aby być konkurencyjnym na rynku międzynarodowym, przedsiębiorstwo musi dążyć nie tylko do sprostania konkurencji, ale także do wdrożenia obowiązujących systemów jakości. Z chwilą przystąpienia do Unii Europejskiej zaczęło obowiązywać posiadanie certyfikatu jakości przez przedsiębiorstwa chcące eksportować swoje produkty za granicę kraju lub nawet chcące konkurować na rynkach lokalnych z przedsiębiorstwami zagranicznymi. Przedsiębiorstwa od dłuższego czasu wprowadzały certyfikaty, licząc się z rychłą akcesją Polski do Unii. Na pytanie, czy inwestor wdrożył nowe systemy jakości, 45% badanych firm dało odpowiedź twierdzącą (rys. 5). Jednocześnie przedstawiciele inwestora podkreślali, że gdyby nawet inwestor nie był obecny w firmie, wprowadzenie certyfikatu byłoby dla nich warunkiem koniecznym – o wprowadzeniu systemu jakości nie zdecydowała obecność inwestora. Na pewno w wielu przypadkach, co podkreślali inwestorzy, obecność inwestora umożliwiła szybsze wprowadzenie systemów jakości wymaganych obowiązującym prawem unijnym bądź międzynarodowym.

Gwarancją funkcjonowania na rynkach międzynarodowych jest posiadanie uznawanych systemów jakości. 56,5% badanych firm posiada certyfikat ISO 9001, 39,1% badanych firm może się pochwalić posiadaniem branżowych certyfikatów, co jest ważne z punktu widzenia specyfiki danej branży. Co trzecia badana firma (30,4%) posiada normy wewnątrzzakładowe (rys. 6). Zazwyczaj normy zakładowe są kompatybilne i pełnią funkcję uzupełniającą w stosunku do międzynarodowych norm jakości, są to zazwyczaj normy uwzględniające specyfikę danej branży.

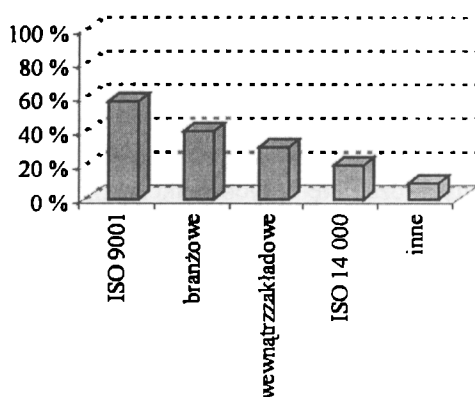
Firmy, wchodząc na nowe rynki, oczekują powiększenia rynku zbytu. Często region Podkarpacia jest traktowany jako rodzaj platformy, umożliwiający zagranicznym inwestorom wejście na sąsiednie rynki, szczególnie Ukrainy i Rosji. Pod-

kreśla się równocześnie podobieństwo tych rynków i przyjmuje się, że skoro dany produkt dobrze sprzedaje się w Polsce, równie dobrze lub nawet lepiej będzie się sprzedawał na rynkach sąsiednich.

Rys. 5. Wdrożenie nowych systemów jakości

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

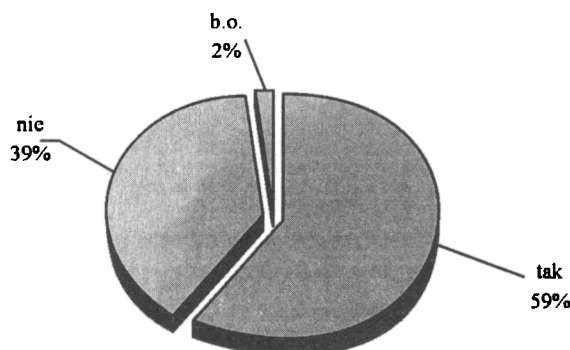
Rys. 6. Systemy jakości wdrożone przez inwestora

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Przez wejście inwestora do firmy w przeszło połowie badanych firm (59%) możliwe było zwiększenie geograficznego zasięgu sprzedaży, spowodowane wejściem na nowe rynki zbytu. W 39% badanych firm wejście inwestora nie spowodowało poszerzenia rynku zbytu. W 70% badanych firm wejście inwestora na rynek Podkarpacia umożliwiło wprowadzenie nowych produktów lub usług. Tylko w 28% badanych firm nie wprowadzono nowych produktów lub usług (rys. 7, rys. 8).

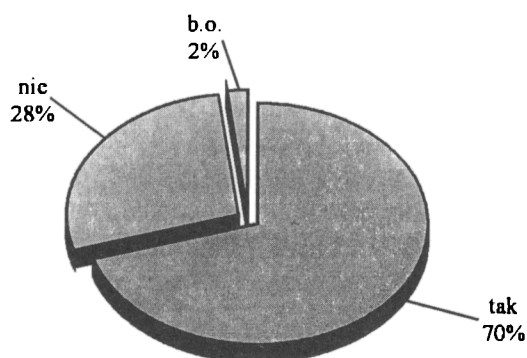
Wyniki badania wskazują, że ogólny bilans korzyści, jakie wnoszą przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym, jest pozytywny. Można potwierdzić przypusz-

czenie, że transfer nowoczesnych technologii jest pożądaný w formie napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

Rys. 7. Wprowadzenie nowych produktów

Źródło: opracowania własne na podstawie wyników badań.

Rys. 8. Zmiana geograficznego rynku sprzedaży

Źródło: opracowania własne na podstawie wyników badań.

Literatura

- [1] Kania M., *Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na rozwój gospodarczy regionu na przykładzie Opolszczyzny*, [w:] *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w podnoszeniu konkurencyjności polskiej gospodarki*, materiały konferencyjne, Toruń 2005.
- [2] Malecki E.J., *Technology and Economic Development: the Dynamics of Local, Regional and National Change*, Longman Scientific & Technical, New York 1991.

- [3] Oziewicz E., *Inwestycje zagraniczne jako jeden z elementów procesu transformacji gospodarczej w Polsce*, [w:] *Stosunki ekonomiczne Polski z zagranicą w warunkach gospodarki rynkowej*, red. W. Wołowczyk-Guzek, Łódź 1995.
- [4] Rymarczyk J., *Strategie internacjonalizacji przedsiębiorstw – teoria i polska praktyka*, [w:] *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce*, red. Z. Olesiński, PWE, Warszawa 1998.
- [5] *World Investment Report 1995: Transnational Corporations and Competitiveness*, UNCTAD, United Nations, New York 1995.
- [6] *World Investment Report 2003, FDI Policies for Development: National and International Perspectives*, United Nations, New York – Geneva 2003.

INFLUENCE OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT ON IMPROVING THE COMPETITIVENESS OF PODKARPACKIE REGION

Summary

The article presents the role of foreign direct investment in improving the level of technology in the Podkarpackie province. The author attempts to show the positive impact of technology transfer that has been made to the region.